

УДК 339.137

<https://doi.org/10.53920/ES-2022-1;2-1>

Вероніка Юрївна ХУДОЛЕЙ

д.е.н., професор,

ректор ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені
академіка Юрія Бугая»

ORCID ID: 0000-0002-6658-7065

Сергій Олександрович КИРИЧЕНКО

к.е.н., доцент,

доцент кафедри економіки і підприємництва,
Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ORCID ID: 0000-0001-7801-0181

Світлана Олександрівна ТУЛЬЧИНСЬКА

д.е.н., професор

Завідувачка кафедри економіки і підприємництва,

НТУУ «Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського»

ORCID ID: 0000-0002-1409-3848

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ІТ-ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ КРИЗИ

У статті було розглянуто питання управління конкурентоспроможністю ІТ-підприємств в умовах кризи. На сьогоднішній день в Україні та світі дослідженню підвищення конкурентоспроможності приділяють велику увагу, тому що світова економіка зазнає посилення конкуренції. Перемогу в конкурентній ситуації здобувають ті підприємства, які ефективно організують свій бізнес. Приклади таких підприємств саме показано в дослідженні. Розглянуто основні тенденції розвитку ІТ-сфери в Україні та порівняно з світовими показниками. Показано вплив ІТ-підприємств на забезпечення економічного зростання країн, бо саме в сучасних умовах воно полягається на конкурентоспроможність, інноваційність та продуктивність. Обґрунтовано динамічний розвиток ІТ-сфери за останні роки та в моменти кризи та показано показники його внеску у ВВП країни. Проаналізовано кількість та важливість ІТ-спеціалістів в конкурентоспроможності ІТ-підприємств, які на сьогодні переходять до зарубіжних компаній за високою оплатою праці, яку не можуть надати українські підприємства. Досліджено основні проблеми, які затримують розвиток ІТ-підприємств. Проведено аналіз сильних та слабких сторін, можливостей та загроз ІТ-сфери в Україні. Та на основі проведеного

дослідження запропоновано подальшу роботу для підвищення конкурентних сил в ІТ-сфері.

Ключові слова: інформаційні технології, ІТ-сфера, конкурентоспроможність, ефективне управління, ринок ІТ-послуг.

Veronika KHUDDOLEI

Doctor of economic sciences,
professor, rector Higher Educational Institution “Academician Yuriy
Bugay International Scientific and technical university”

Sergiy KYRYCHENKO,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department
of Economics and Entrepreneurship, National Technical University of
Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

Svitlana TULCHYNSKA

Doctor of Science, Economics, Professor,
Head of the Department of Economics and Entrepreneurship,
NTUU "Kyiv Polytechnic Institute" named after Igor Sikorsky

MANAGING THE COMPETITIVENESS OF IT-COMPANIES IN A CRISIS

This article discusses the issue of managing the competitiveness of IT companies in a crisis. Today in Ukraine and around the world, the study of increasing competitiveness is given much attention, because the world economy is experiencing an annual increase in competition. The winners in the competition are those companies that effectively organize their business. Examples of such enterprises are given in the study. The main trends in the development of the IT industry in Ukraine as a whole, by enterprises and compare the indicators of the Ukrainian industry with world indicators. The article also examines the impact of IT companies on economic growth of the country, because in modern conditions it is the competitiveness, innovation and productivity of enterprises in the study area. In 2020, the Ukrainian IT industry responded to global economic changes by slowing growth, with most customers reviewing their business processes and optimizing them for the challenges of the corona crisis. However, having effectively overcome external and internal challenges, the IT industry soon regained its position. This was due to the restoration of demand in the global market, as well as maintaining high quality and competitive price, even when switching to a completely remote mode. The paper substantiates the dynamic development of the Ukrainian IT industry in recent years, as well as in times of crisis. The article also assesses the impact of the IT industry on the country's economy and shows its contribution to the country's GDP. The number and importance of IT specialists in achieving and maintaining the competitiveness of IT companies, which are currently moving to foreign companies with a high level of work motivation, which cannot be provided by Ukrainian companies, was

analyzed and assessed. The main problems that hinder the development of IT The number and importance of IT specialists in achieving and maintaining the competitiveness of IT companies, which are currently moving to foreign companies with a high level of work motivation, which cannot be provided by Ukrainian companies, was analyzed and assessed. The main problems that hinder the development of IT The number and importance of IT specialists in achieving and maintaining the competitiveness of IT companies, which are currently moving to foreign companies with a high level of work motivation, which cannot be provided by Ukrainian companies, was analyzed and assessed. The main problems that hinder the development of IT enterprises. An analysis of the strengths and weaknesses, opportunities and threats of the IT industry in Ukraine. However, based on the study, possible ways to improve the work of IT companies to increase competitiveness in the IT sector have been identified.

Keywords: information technologies, IT industry, competitiveness, effective management, IT services market.

Постановка проблеми. У сучасних умовах управління конкурентоспроможністю ІТ-підприємств є інструментами стимулювання економіки в цілому, бо саме ІТ-сфера є актуальним та перспективним сегментом соціально-економічного зростання в світі та в Україні. Аналіз конкурентоспроможності ІТ-підприємств, в час розвинених технологій, несе розвиток, бо ця сфера з кожним роком збільшується і приносить дохід в ВВП країни. Але на сьогодні існує необхідність пошуку нових напрямів підвищення конкурентоспроможності ІТ-сфери, що пов'язано із наростанням кризових явищ економічного розвитку. Тому дослідження цієї проблеми на цьому етапі є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості конкурентоспроможності та конкуренції в сфері ІТ досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці, як: С. Баден-Фуллер, Дж. Хендрі, Л. Вількокс, D. Chaffey, О. Романова, Б. Твісса, Ю. Остапенко, В. Ключко, В. Ліпкан, С. Маловичко, Е. Мелз, І. Мавріна та інші, які приділили свою увагу в великій кількості праць про вагоме значення управління конкурентоспроможності ІТ-компаній, як драйвера економічного розвитку. С. Баден-Фуллер обґрунтовував бачення як саме підвищити конкурентоспроможність компанії в ІТ-сфері. Ю. Остапенко розкрила тему розквіту ІТ-сфери в Україні із урахуванням існуючих особливостей та можливостей розвитку [1]. В. Ліпкан та Дж. Хендрі доказали, обґрунтували вагомість фахівців ІТ-сфери в конкурентоздатності компаній [15]. Але, незважаючи на актуальність даної тематики публікацій, що приділяли увагу конкурентоспроможності вітчизняних ІТ-компаній на внутрішньому та

зовнішньому ринках недостатня та вимагає подальших наукових пошуків у цій площині.

Метою статті виступає обґрунтування засад управління конкурентоспроможністю ІТ-підприємств в умовах кризи. Для досягнення поставленої мети було здійснено огляді сутності конкурентоспроможності ІТ-підприємств в умовах кризи, вплив конкурентоспроможності на процес розквіту ІТ-сфери в Україні і у світі, оцінюванні стан ринку інформаційних технологій в кризових ситуаціях.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах ІТ-сектор посідає лідируючі позиції на ринку серед інших сфер економічної діяльності. Через кризи в світі виникає інтерес до дослідження цієї галузі, яка в найближчий час матиме високу конкурентність на світових ринках.

Фізична карта найбільших ІТ-ринків світу з кожним роком змінюється з збільшення оборотів країн, але перші сходинки залишаються на своїх місцях. Чарт як завжди традиційно починають США і Великобританія. А Україна опинилась на 33-му місці на світовому ринку ІТ-експорту з оборотом \$ 4,5 млрд за 2020 рік та \$ 5 млрд в 2021 році за даними Світового банку (рис. 1) [2].

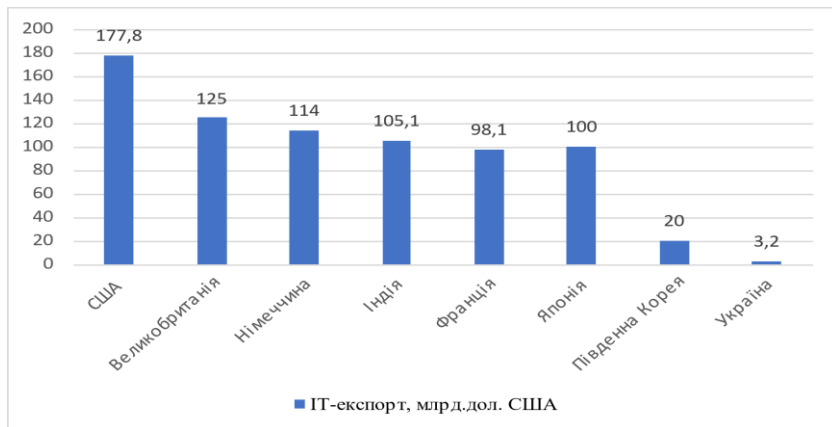

Рис. 1. Об'єм найбільших ІТ-ринків світу у 2021 році

Джерело: побудовано авторами на основі [2]

Проаналізувавши попередні періоди розвитку ІТ-сектору України, можна зазначити, що він демонструє нам свій ріст та розквіт в високих темпами, незважаючи на кризове становище в 2020 році. За

даними IT Ukraine Association український IT-ринок в 2021 році показав свій ріст у 20,44 % порівнюючи з 2020 роком [16]. А якщо аналізувати період з 2017-2021 роки, то загальна сума експорту IT-послуг досягла \$ 16 млрд. (рис. 2).

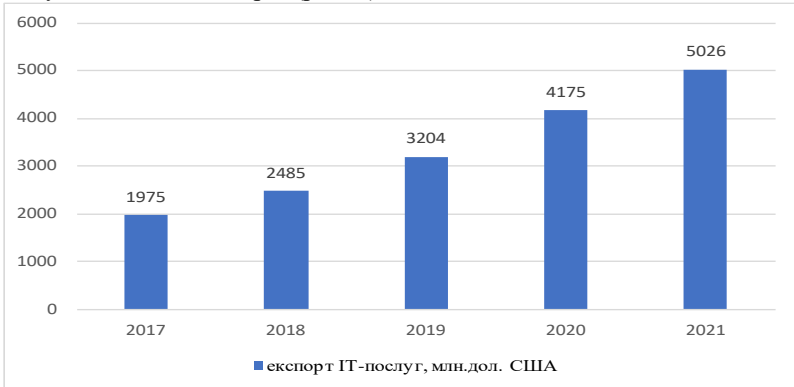

Рис. 2. Динаміка зростання експорту IT-послуг України у 2017-2021 рр.
Джерело: побудовано авторами за даними [16]

Отже, можна зробити висновок, що інформаційні технології знаходяться на третьому місці експортних надходжень після металургії та агросфери. В 2011 році внесок ринку IT в економіку нашої країни складав 0,8 % ВВП України, а вже на сьогоднішній день складає понад 4 % ВВП [14]. Тобто за десять років зростання внеску IT-сфери у виробленій вартості збільшився у п'ять разів. І цей відсоток з кожним роком буде зростати.

IT-сфера в Україні на початку 2021 році відбилась в глобальних економічних змінах загальмованим ростом з 31 % до 25 % [5]. Адже велика кількість споживачів оцінили свої бізнес-процеси та покращили їх згідно викликів коронокризи. IT-сфера з часом, усунувши зовнішні та внутрішні проблеми, повернула свої пропозиції за допомогою зростання попиту на глобальному ринку та її високої якості роботи та конкуренттоспроможної ціни.

А восени 2020 року на докризовий рівень вже повернулося число вакансій на IT-підприємствах в Україні, а на початок 2022 року ця кількість стрімко зростала й мала показник більше 5 тисяч вакансій [14].

Також, незважаючи на темпи росту IT-сфери, ще однією та важливою конкурентною перевагою є її інтелектуальний потенціал. Український ринок IT-спеціалістів ще недостатньо розрісся порівняно з часткою на світовому ринку, але, незважаючи на це, українські фахівці є найкращими розробниками. І це є загально визначений факт.

У 2022 рік ІТ-сфера увійшла з достатньо високим попитом на ІТ-спеціалістів, порівнюючи з минулорічним «карантинним» спадом цього. Попит на ІТ-послуги збільшується, а тому й потреба в ІТ-інженерах висока. Дані компанії DOU показують, що 200 тисяч фахівців на сьогодні працюють в ІТ-сфері України (рис. 3). А тому податок перевищує у 3,7 разів середні показники по Україні, як демонструє звіт ІТ Ukraine Association. І цим самим можна сказати, що ІТ-послуги надали більше 15 млрд. грн.. податків у 2018 році і з кожним роком ця цифра підіймається приблизно на 25 % і дає позитивний ефект в розвитку економіки України в цілому [7].

Найпопулярнішими українськими містами ІТ-сфери є м. Київ (40 %), м. Харків (15 %), м. Львів (12 %), м. Дніпро (8 %) та м. Одеса (6 %). А ще й українські ІТ-підприємства не стоять на місці, а працюють й за межами нашої країни, а саме в містах Берлін, Краков, Лондон, Чикаго та інші [16].

Рис. 3. Динаміка кількості ІТ-спеціалістів в Україні у 2017–2021 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [16]

На українському ринку ІТ-послуг існують лідери, серед яких: EPAM Systems, SoftServe, Luxoft, GlobalLogic, Ciklum.

Компанія EPAM Systems є лідером з росту персоналу, яка за останній рік збільшила свій штат на 8 %. Зараз там налічується 5500 осіб [18]. Ці спеціалісти розробляють програми й для медобладнання, й військової техніки, й автомобілів. Отже, інформаційні технології розвиваються і це призводить до посилення конкуренції у всьому: у долі на ринку та персоналу.

Особливе місце також займає й вивчення рівня оплати праці ІТ-фахівців, яка в Україні не є сильною конкурентною стороною, особливо це й в умовах кризи. За даними компаній, серед яких й Ernst&Young, зовсім невелика спостерігається динаміка росту зарплати. В порівнянні з 2020 роком, на 4-5 % оплата праці зросла в цьому році [11]. Але слід зауважити, що зарплата таких спеціалістів в Україні є найнижчою, ніж в інших країнах (рис. 4). В той час коли заробітна плата в середньому в Україні складає \$ 2300, то в США – \$ 45000.

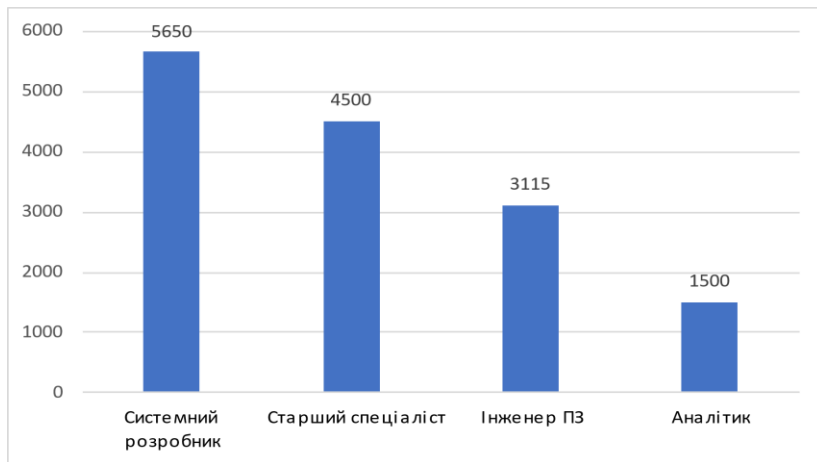

Рис. 4. Середній рівень оплати праці за посадами в ІТ-сфері в Україні у 2021 році

Джерело: складено авторами на основі [11]

«GlobalLogic» вважає, що вклавши хоча б 1,5 % річного доходу ІТ-підприємств в майбутнє навчання спеціалістів цієї галузі, то це покращить ріст індустрії в Україні [14].

Важливим компонентом конкурентоспроможності українських ІТ-підприємств є їх капіталізація. Велика кількість підприємств додатково залучають кошти в сумі понад 1 млрд. дол. США. Тож, найбільш капіталізованими українськими ІТ-підприємствами є саме ті топ-5, які вказані були вище. Це означає, що ці компанії мають виручку набагато більшу, ніж вони віддають їй в державний бюджет.

Отже, розглянемо SWOT-аналіз ІТ-сфери в Україні, проаналізувавши її тенденції розвитку.

SWOT-аналіз ІТ-сфери України

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>високий рівень кваліфікації ІТ-фахівців як на внутрішньому так і міжнародному ринках; великі перспективи для розвитку ринку ІТ-аутсорсингу із урахуванням розвитку ринку цифрових технологій; великий за обсягом ринок праці, якій достатньо насичений фахівцями відповідної кваліфікації; наявність великої кількості як великих міжнародних компаній, так і невеликих стартапів, що забезпечують поживлення ІТ-ринку; дешеві тарифи на мобільні та інтернет-послуги, що забезпечують поширення послуг та продукції ІТ-компаній</p>	<p>насичений ринок, у якому недостатньо великий попит на ІТ-розробки та послуги; незадовільний рівень використання ІКТ державою та бізнесом; недостатня кількість вітчизняних клієнтів; слабкий рівень розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури</p>
Можливості	Загрози
<p>Рівноправна співпраця з іноземними клієнтами та налагодження постійних зв'язків; надходження інвестицій в країну у вигляді іноземних капіталовкладень у розвиток ІТ-сфери; поширення надання інформаційних послуг завдяки популяризації мобільних пристроїв та популяризації використання соціальних мереж</p>	<p>на ринку присутні сильні конкуренти та можливості перетягування висококваліфікованих спеціалістів; скорочення внутрішнього попиту на ІТ-технології; міграція кваліфікованих спеціалістів; зміни у системі оподаткування не на користь розвитку ІТ-сфери; скорочення внутрішнього попиту на ІТ через перенасичення ринку та низьку платоспроможність вітчизняних клієнтів</p>

Джерело: складено авторами

Тож, щоб мати високу конкурентоспроможність, ІТ-підприємства повинні переглядати свої стратегії, шукати ефективні рішення створення конкурентних переваг та посилатися на міжнародні ринки.

Отже, ІТ-підприємствам потрібно звертати увагу на розробку нового ІТ-продукту, який матиме свої специфічні риси та відрізнятиметься цим від конкуруючих підприємств, а й залучатиме нових споживачів, збільшуючи прибуток, та правильне позиціонування його.

Висновки та пропозиції. Таким чином, ІТ-сфера є актуальним та перспективним сегментом соціально-економічного зростання в світі та Україні. Незважаючи на проблеми, які виникають, ІТ-підприємства залучають іноземні інвестиції та надають робочі місця. Попит на спеціалістів зростає з кожним днем, що говорить про розвиток галузі в цілому. Дослідження показало, що величезні обсяги ІТ-ринку займають розвинуті країни, такі як США та Великобританія, а Україна на 33-му місці.

Факторами, які сприяють зростанню української ІТ-індустрії протягом останніх років є:

- відсутність втручання держави та регуляції ринку, крім оподаткування;
- збереження вільного вибору контрактної моделі взаємодії компаній та ІТ-фахівців;
- стабільно високий професійний рівень українських ІТ-спеціалістів.

Конкуренція між компаніями на ринку ІТ-послуг характеризується впливом галузевої конкуренції, ринковою владою і загрозою появи ІТ-продуктів-замінників, які є стимулом для розробки нових продуктів і тим самим націлені на росту прибутку і утриманні клієнтів. Отже, конкуренція організовує економічний інтерес і підприємницький потенціал.

Подальших досліджень вимагають питання підвищення попиту на продукцію ІТ-сфери в країні для зменшення відтоку висококваліфікованих фахівців даної сфери.

© *Худoley В.Ю., Кириченко С.О., Тульчинська С.О., 2022*

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк В. А., Курков М. С. Інформаційні системи і технології у фінансах: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. К.: КНЕУ, 2018. 145 с.

2. Офіційний сайт світового банку. URL: <http://www.worldbank.org/> (дата звернення: 15.05.2021).

3. П'ять речей, які заважають розвитку ІТ в Україні. Baker Tilly. URL: <http://www.bakertilly.ua/news/id124> (дата звернення: 16.05.2021).

4. Палеха Ю. І., Горбань Ю. І. Інформаційний бізнес. Київ : Вид-во Ліра-К, 2019. 492 с.

5. Позиція України в рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2021. *Економічний дискусійний клуб*. URL: <http://edclub.com.ua/analityka/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-zindeksoglobalnoyi-konkurentospromozhnosti-1> (дата звернення: 15.05.2021).

6. Татарчук М.І. Корпоративні інформаційні системи : навч. посіб. К.: КНЕУ. 2018. 29 с.

7. ТОП-50 найкрупніших ІТ-компаній України. DOU: *Сообщество программистов*. URL: <https://jobs.dou.ua/top50/> (дата звернення: 16.05.2021).

8. Тульчинська С. О., Кириченко С. О., Савіцький Н. Ю. Модель TQM як засіб забезпечення підвищення рівня конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств. *Інвестиції практика та досвід*. № 8. 2018. С. 14-18.

9. Тульчинська С.О., Дергалюк М.О., Радкевич Д.О. Стратегія підвищення конкурентоспроможності українських товаровиробників на світовому ринку в умовах макроекономічної нестабільності. *Ефективна економіка*. 2021. Вип. 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8493> (дата звернення: 15.01.2022).

10. Тульчинський Р.В. Тульчинська С.О., Ружицький А.В. Стратегії конкурентоспроможності підприємств в умовах макроекономічної нестабільності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. Вип.6. С. 5-9.

11. Чому важливо розробляти бренд України як ІТ кластеру. URL: <https://delo.ua/business/pochemvazhno-razvivat-brend-ukrainy-kak-it-klastera-338964/> (дата звернення: 17.05.2021).

12. Чорна М. В. Управління конкурентними перевагами підприємства : вітчизняний та міжнародний досвід : монографія / М. В. Чорна, О. М. Блохіна. – Х. : Лідер, 2015. – 194 с.

13. Шемет Я.В., Тульчинська С.О. Сучасні підходи до управління конкурентоспроможністю підприємства. *Актуальні проблеми економіки та управління*. Зб. наук. пр. молодих вчених. Вип. 7. 2013. URL: <http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2013-32.pdf> (дата звернення 10.04.2022)

14. Global Payment Cards Data and Forecasts to 2024: веб-сайт. URL: <https://www.paymentscardsandmobile.com/continued-growth-in-china-cements-unionpay-as-the-worlds-largest-card-scheme/> (дата звернення: 17.05.2021).
15. Hemand Joshi. Future of e-Commerce. India, 2017. 40 с.
16. IT Ukraine Association. IT-індустрія в Україні: Порахувати не можна нехтувати URL: <http://itukraine.org.ua/news/it-industriya-v-ukrayini-porahuvaty-ne-mozhna-nehtuvaty> (дата звернення: 15.05.2021).
17. Juniper Research: URL: <https://www.juniperresearch.com/resources/news> (дата звернення: 15.05.2021).
18. Statista's Digital Market Outlook: URL: <https://www.statista.com/outlook/247/100/furniture-appliances/worldwide> (дата звернення: 15.05.2021).
19. The Global Competitiveness Report 2016–2017. World Economic Forum. URL: http://www3.weforum.org/docs/GCR20162017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf (дата звернення: 15.05.2021).

REFERENCES

1. Antoniuk, V.A. and Kurkov, M.S. (2018), “*Informatsiini systemy i tekhnologii u finansakh*” [Information systems and technologies in finance] Navch.-metod. posib. dlia samost. vyvch. dysts. Kyiv, Ukraine.
2. Ofitsiyniy sait svitovoho banku [Official website of the World Bank], available at: <http://www.worldbank.org/> (Accessed 15 May 2021).
3. Piat rechei, yaki zavazhaiut rozvytku IT v Ukraini [Five things that hinder the development of IT in Ukraine]. Baker Tilly. available at: <http://www.bakertilly.ua/news/id124> (Accessed 16 May 2021).
4. Palekha, Yu. I., Horban, Yu. I. (2019), “*Informatsiyniy biznes*” [Information Business]. Kyiv, Ukraine.
5. Pozytsiia Ukrainy v reitynhu krain svitu za Indeksom hlobalnoi konkurentospromozhnosti 2017-2021. [Ukraine's position in the ranking of the countries of the world according to the Global.] Ekonomichniy dyskusiyniy klub [Competitiveness Index 2017-2021] available at: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reityngu-krayin-svitu-zindeksoglobalnoyi-konkurentospromozhnosti-1> (Accessed 15 May 2021).
6. Tatarчук, M.I. (2018), Korporatyvni informatsiini systemy [Corporate information systems: training. manual]. Kyiv, Ukraine.

7. TOP-50 naikrupnishykh IT-kompanii Ukrainy. [TOP-50 largest IT companies of Ukraine] DOU: Soobshchestvo prohrammystov. available at: <https://jobs.dou.ua/top50/> (Accessed 16 May 2021).

8. Tulchynska, S.O., Kyrychenko, S.O., Savitskyi, N.Yu. (2018), Model TQM yak zasib zabezpechennia pidvyshchennia rivnia konkurentospromozhnosti produktsii vitchyznianskykh pidpriemstv. *Investytsii praktyka ta dosvid*. Vol. 8, pp. 14-18.

9. Tulchynska, S.O., Derhaliuk, M.O., Radkevych, D.O. (2021), Stratehiia pidvyshchennia konkurentospromozhnosti ukrainskykh tovarovyrobnykiv na svitovomu rynku v umovakh makroekonomichnoi nestabilnosti. *Efektivna ekonomika*. Vol. 1. available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8493> (Accessed 15 December 2022).

10. Tulchynskyi, R.V. Tulchynska, S.O., Ruzhytskyi, A.V. (2021), Stratehii konkurentospromozhnosti pidpriemstv v umovakh makroekonomichnoi nestabilnosti. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. Vol. 6. pp. 5-9.

11. Chomu vazhlyvo rozroblyaty brend Ukrainy yak IT klasteru. [Why is it important to develop the brand of Ukraine as an IT cluster] available at: <https://delo.ua/business/pochemvazhno-razvivat-brend-ukrainy-kak-it-klastera-338964/> (Accessed 17 May 2021).

12. Chorna, M.V., Blokhina, O.M. (2015), Upravlinnia konkurentnymi perevahamy pidpriemstva : vitchyzniansky ta mizhnarodnyi dosvid [Management of competitive advantages of the enterprise: domestic and international experience]. Kharkiv, Ukraine.

13. Shemet, Ya.V., Tulchynska, S.O. (2013), Suchasni pidkhody do upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva. Aktualni problemy ekonomiky ta upravlinnia. Zb. nauk. pr. molodykh vchenykh. Vol. 7. available at: <http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2013-32.pdf> (Accessed 10 April 2022).

14. Global Payment Cards Data and Forecasts to 2024: veb-sait. available at: <https://www.paymentscardsandmobile.com/continued-growth-in-china-cements-unionpay-as-the-worlds-largest-card-scheme/> (Accessed 17 May 2021).

15. Hemand Joshi. Future of e-Commerce. India, (2017).

16. IT Ukraine Association. IT-industriia v Ukraini: Porakhuvaty ne mozhna nekhtuvaty [The IT industry in Ukraine: Counting cannot be neglected] available at: <http://itukraine.org.ua/news/it-industriya-v-ukrayini-porakhuvaty-ne-mozhna-nehtuvaty> (Accessed 15 May 2021).

17. Juniper Research: available at:
<https://www.juniperresearch.com/resources/news> (дата звернення:
15.05.2021).

18. Statista's Digital Market Outlook: available at:
<https://www.statista.com/outlook/247/100/furniture-appliances/worldwide>
(Accessed 15 May 2021).

19. The Global Competitiveness Report 2016–2017. World Economic
Forum. available at:
[http://www3.weforum.org/docs/GCR20162017/05FullReport/TheGlobalCo
mpetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf](http://www3.weforum.org/docs/GCR20162017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf) (Accessed 15 May 2021).

СТАТТЯ НАДІЙШЛА ДО РЕДАКЦІЇ 14.04.2022